

U'DK 372.21

MAKTABGACHA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION ISLOHOTLAR

O'rinova Feruzaxon O'ljayevna

Qo'qon universiteti Ta'lim kafedrası dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim sohasida so'ngi yillarda amalga oshirilgan islohotlar natijasida qo'lga kiritilgan yutuqlar, imkoniyatlar va shu bilan birga tizimda yo'l qo'yilgan kamchiliklar, ularni bartaraf qilish uchun qaratilgan yechim va takliflar haqida so'z borgan. Koreya mamlakatining soha rivojlanishidagi tajribalari muhokama qilingan. Oliy ta'limning mutaxassis-pedagoglarni tayyorlashdagi o'rniga tahliliy va tanqidiy yonadashilgan. Bo'lajak tarbiyachilarni innovatsion ta'limga yo'naltirish borasida amaliy takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: "Ilk qadam" o'quv dasturi, Maktabgacha ta'lim tashkiloti, professor-o'qituvchi, mexanizm, Koreya modeli, pedagog-tarbiyachi, islohot, Uchinchi Renesans,

Prezident Sh.Mirziyoyev tomonidan Uchinchi Renesans davriga poydevor qo'yilishi har bir inson o'z oldiga yangi ezgu maqsad qo'yishiga turtki bo'ldi. O'zini yurt taqdiri bilan hamohang bilgan har bir kishi mamlakat rivojida o'z hissasini qo'shish uchun intilmoqda. Kelajak avlodlarni vatanga muhabbat, kattalarga hurmat, yurt ravnaqiga daxldor ekanligini his etib turuvchi barkamol insonlar etib tarbiyalashda eng muhim tayanch maskan sifatida maktabgacha ta'lim tashkilotlari turadi. Yurtboshimiz bu borada "Agar mendan sizni nima qiynaydi? – deb so'rasangiz, farzandlarimizning ta'lim-tarbiyasi deb javob beraman" – deya ta'kidlagan edilar. Farzand tarbiyasi necha asr va davrlar o'tmasin hamisha ota-ona va

ustozlar oldidagi muhim burch sanaladi. Ularning kelajakda “buyuk” inson bo’lib yetishishlarinigina maqsad qilmasdan, balki haqiqiy inson, o’zida chin insoniy xislatlarni shakllantirgan shaxs sifatida kamol topishlari muhimdir. Buning uchun ularga kichik yoshdan katta e’tibor berish va ta’lim-tarbiya olishning eng munosib sharoitlarini yaratish lozim.

Bugungi kunda ilm-fan taraqqiy etib borgan sari aniq fanlar negizida ko’plab ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirilmoqda. Lekin tarbiya, insonning ma’naviy qiyofasini komillashtirish haqida aniq va lo’nda taklif mavjud emas. Shu bois ta’lim-tarbiya hamisha o’zining dolzarbligini yo’qotmaydi. Ammo o’tkazilgan eksperimentlarning barchasida insonda eng kichik yoshdan tarkib toptirilgan dunyoqarash butun umr davomida saqlanishi o’z tasdig’ini topgan. Ya’ni bu boshlang’ich kompetensiyalar sifatida shakllanib, bolani shaxs sifatida shakllantiradi. Qachonki, pedagog boladagi shaxsiy yo’nalganlikni aniqlay olsa u o’z oldida turgan vazifani belgilay oladi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlaridagi o’quv-tarbiyaviy jarayonga “Takomillashtirilgan ilk qadam” davlat dasturining joriy etilishi ta’lim faoliyatida yangicha yo’nalishni olib kirdi. Dastur oldingi tayanch dasturlariga nisbatan, noan’naviy tarzda tuzilib, u bolalarning individual qobilyatlarini yuzaga chiqaruvchi uslub vazifasini bajarmoqda. Endilikda, bola tarbiyachi ko’rsatmasi asosida emas, o’zining ichki motivatsiyasiga tayangan holda harakatlanadi. Bola o’zining shaxsini hurmat qilinayotganligini, qiziqishlari va ehtiyojlari qondirilayotganligini, erkin ijodiy harakatlanishi uchun sharoit mavjudligini his etadi.

“Takomillashtirilgan ilk qadam” davlat dasturining tub mohiyati, maqsadi va vazifalarini pedagoglar tafakkurida shakllantirish vaqt talab etuvchi jarayondir. Dastur tatbiq etilganidan buyon uning doirasida ishlash mexanizmi hali tola-to’kis yaratilmadi. Shu bois pedagog-tarbiyachilar ma’naviy, ilmiy va dunyoviy bilimlarini takomillashtirish borasida yechimini kutayotgan muammolar talaygina. Eski qolipga o’ralib turgan va yangi yo’nalishga moslasha olmayotgan pedagoglar uchun maqbul yechimlar ko’rsatish masalasi

turipti. Lekin zamon doimiy o'zgarish va rivojlanishda tarqqiy etmoqda. Doimiy o'z ustida ishlamagan va bilimni charxlab bormagan mutaxassis o'z sohasida faoliyatini davom ettira olmaydi. Chunki ta'lim-tarbiya tizimi doimiy o'zgarib va takomillashib bormoqda Bu holat XXI asr avlodlari dunyoqarashida aniq ko'zga tashlanmoqda. Chunki bugungi zamon bolalari kichik yoshdan axborot va texnik resurslar bilan yonma-yon ulg'ayishmoqda. Kunlik faoliyatlarini virtual olamdan ayri tasavvur eta olmayaptilar. Shuning uchun ta'lim-tarbiya masalasi ota-ona va ustozlardan chuqur mas'uliyatni talab etadi. Shularni hisobga olgan holda oldimizdagi quyidagi maqsadlarga yechim izlaymiz:

- sohada faoliyat olib borayotgan pedagoglar bilimni baholash va oshirish mexanizmlarini yaratish;
- oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan bo'lajak mutaxassislar bilimni takomillashtirish yo'llarini aniqlash;
- maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilari ta'limiy faoliyatida innovatsion texnologiyalarni tatbiq etishda pedagoglar duch kelayotgan muammolarga yechim bo'luvchi taklif va tavsiyalar ishlab chiqish.

Ko'pgina rivojlangan chet mamlakatlarining maktabgacha ta'lim yo'nalishida qo'llagan islohotlari va ularning samarasi o'rganilib, ulardan eng maqbullari amaliyotga joriy qilinmoqda. Xususan, maktabgacha ta'lim vazirligida Koreya modeli elementlariga urg'u berildi. Bu qarorga davlatimiz rahbarining ushbu mamalakatga tashriflari davomida o'tkazilgan uchrashuvlardan so'ng kelindi. Chunki ushbu tashrif doirasida 20 dan ortiq uchrashuvlar va o'rganishlar davomida bir qator yutuqlar ko'zga tashlandi. Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan Koreyaning qator maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyati o'rganilib, yaratilgan sharoitlar, o'ziga xosliklar, ta'lim berish usullari, vositalari, moliyaviy va moddiy ta'minlanganlik holati, bolalar salomatligini asrash yo'lida qilinayotgan ishlar, sifatli oziq-ovqat bilan ta'minlanganlik holatlari atroflicha o'rganildi. Natijada mamlakatimiz maktabgacha ta'lim tizimida qo'llash mumkin bo'lgan ko'plab strategiyalar ishlab chiqildi.

Pedagoglar faoliyati uchun maksimal qulay sharoitlarning yaratilgani, pedagogning ijodiy erkinligi, katta hajmdagi hisobotlarning yo'qligi, davlat bog'chalari pedagoglari ijtimoiy statusining yuqoriligi, bolalar o'zlarini namoyon qilishlari uchun yaratilgan ijodiy muhit, jumladan, xonalarning hatto kichik detallarigacha qulay dizayni va jihozlangani, ular uchun boy adabiyotlar va rivojlantiruvchi o'yinlarning mavjudligi, erta bolalikdan jamiyatda o'zini tutish va shaxsiy gigiyena ko'nikmalarini tarbiya qilish kabi alohida jihatlar Koreya maktabgacha ta'lim tizimi muvaffaqiyatining asosini tashkil etadi.

O'tgan 2-3 yil davomida maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi qog'ozbozlikning ortiqcha ovvoragarchiliklari birmuncha optimallashtirildi. Moddiy-o'quv bazasidan tortib oziq-ovqat sifatigacha mukammal standartlashgan mezonlar yaratilib jarayonga tatbiq qilindi. Tarbiyachi-pedagoglarning ko'proq bolalar bilan hamkorlik ishlarini ta'minlashga qaratilgan ta'lim dasturlari yaratildi. Ammo ayrim mansabdor shaxslarning bilimsizligi va o'z ustida ishlamasligi natijasida ta'limiy faoliyatni tekshirish davomida ortiqcha ovvoragarchiliklarni keltirib chiqaradilar. Shuning uchun tekshirish-nazorat ishlarini tashkil etishda qo'yiladigan talablarni qayta ko'rib chiqish zarur. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini tahlil qilishni ko'proq tarbiyalanuvchilar bilish ko'rsatkichlarini tekshirishga qaratilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Ya'ni bolalar bilan davlat talablari doirasida suhbat va baholash tadbirlari o'tkazishga qaratilsa, tarbiyachi-pedagog uzundan-uzoq hujjat tayyorlash uchun sarflagan vaqtini, bolalarning ijodiy salohiyatini tarbiyalashga ajratadi. Tashkilotni baholash uchun kelgan nazoratchi tarbiyalanuvchilarga e'tiborini qaratishini bilgan pedagog hamisha o'zi va bolalar dunyoqarashini kengaytirish ustida ishlaydi.

Tarbiyachi-pedagog mana shu tarkibni o'zida mujassamlashtirgan holda faoliyatini yo'lga qo'yishi lozim. Maktabgacha yosh davridagi bolalarda taqlidchanlik va atrof-muhitdagi kattalar hatti-harakatiga nisbatan e'tibor yuqori bo'ladi. Bolalar psixologiyasi shunday tuzilganki, ular har bir harakati orqali kattalar rag'batiga sazovor bo'lishni xohlaydilar. Tabiiyki, bu darajaga erishish uchun albatta, ulardagi har qanday fazilatni o'zlarida tarkib toptirishga intiladilar. Ya'ni P.F.Lestgaft aytganidek: "Bog'cha yoshidagi

davr shunday davrki, unda shakllanajak xarakter xislatlar belgilanadi va axloqiy sifatlar yuzaga chiqadi". Demak, bolalarni ma'naviyiy yuksalishi ko'p jihatdan tarbiyachilar mehnatiga bog'liq. Tarbiyachining ta'lim-tarbiyaviy faoliyati natijasida bolada shakllanuvchi dunyoqarashni quyidagicha tasvirlash mumkin.

Davlatimiz rahbarining "O'qituvchi va murabbiylar" kuniga bag'ishlangan tantanali marosimda "Biz keng ko'lamli demokratik o'zgarishlar, jumladan, ta'lim islohotlari orqali **O'zbekistonda yangi Uyg'onish davri, ya'ni uchinchi Renesans** poydevorini yaratishni o'zimizga asosiy maqsad qilib belgiladik" deya da'vatkor nutq so'zlagan edi. Bundan ko'rinadiki, yangi Uyg'onish davrining gullab-yashnashini bugungi o'qituvchi-murabbiylar tashabbuskorligi va fidoiy mehnati ta'minlab beradi.

Bo'lajak bilimli va ilg'or mutaxassislarni tayyorlashda oliy ta'lim muassasalarining faoliyatiga ham alohida e'tibor qaratish lozim. Yetishib chiqayotgan kadrlar salohiyati va ilmiy qudratining salmog'i bugun olayotgan ta'lim-tarbiya sifatiga bog'liq. Oliy ta'lim yo'nalishlarida mutaxassislikdan uzoq turuvchi fanlar tarmog'i qisqartirilib, mutaxassislikka oid fanlar ko'lami kengaytirilmoqda. Bu talabalarning o'z sohasi doirasidagi bilimlarining boyishiga va takomillashishiga olib keladi. Shu bilan birgalikda yana bir qator vazifalar ham mavjudki, ularni bartaraf etishga qaratilgan yechimlar kutib turipti.

Hammamizga ma'limki, bugungi kunda har bir ota-ona farzandining yoshlikdan chet tillarini o'rganishlari va turli xil to'garaklarda faol qatnashishlari tarafdoridir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari ham tabiiyki, chet tillaridan birini mukammal biluvchi kadr bilan birga ish faoliyatida bo'lishni xohlaydi. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasasi bitiruvchilari jamiyatda o'z o'rinlarini topishda qiynalayotganliklarining sababi ham aynan chet tillariga nisbatan bilimsizliklaridir. Shu bois aynan maktabgacha ta'lim yo'nalishining o'quv dasturini tubdan qayta ko'rib chiqmoq lozim. Sohada kadrlar tayyorlashning yangi mexanizmi joriy etilishni zamon talab etadi. Maktabgacha ta'lim yo'nalishini ingliz yoki rus tiliga ixtisoslashtirish zaruriyati mavjud. Chunki mana shu ikki tildan birini bilmagan

bo'lajak mutaxassis sohada o'z o'rnini topa olmaydi. Vaqt o'tgan sayin bu yaqqol namoyon bo'lib bormoqda. Shuning uchun oliy ta'limda ikki tildan birini mutaxassislik fanlari negizida chuqurroq o'zlashtirib borilsa kadr salohiyati yanada oshadi.

Pedagogik faoliyatning ijodiy tavsifga egaligi tarbiyachidan ilg'or ish tajribalarni o'rganish, innovatsiyalarni o'zlashtirish va amaliyotga tatbiq etishni talab etadi. Innovatsiyalarni jadal kirib kelishi tarbiyachilarni ilmiy-tadqiqot ishlarida ishtirok etishga jalb etish zaruriyatini yuzaga keltiradi. Tarbiyachilarni bunday tadqiqot ishlariga jalb etilishi keyinchalik erishgan natijalarini o'z faoliyatida muvaffaqiyatli foydalanishga imkon beradi. Xorijiy adabiyotlarni o'rganish va internet saytlaridagi xalqaro ish tajribalarini o'rganishga qaratilgan onlayn konferensiya va anjumanlarda qatnashish chet tilini bilgan kadr uchun qiyinchilik tug'dirmaydi va u ijodiy faoliyatda yuqori natijalarni kasb etib boradi.

Oliy ta'lim jarayonida malakaviy amaliyot dasturi ham qayta ko'rib chiqishga muhtoj. Malakaviy va pedagogik amaliyotlarda tajriba yetarlicha samarali emas. Shuning uchun amaliyot dasturini yangicha yondashuvda boyitish zarur. Chunonchi, oliy ta'limning yetakchi professor-o'qituvchilarining mutaxassislik fanlari asosiga ham amaliyot soatlarini qo'shish tavsiya qilinadi. Masalan, "Maktabgacha ta'limda innovatsiyalar" fanini talabalarga o'qitish davomida o'qituvchi o'zining ijodiy salohiyatidan kelib chiqib aynan maktabgacha ta'lim muhitida innovatsion ta'limiy faoliyat ko'rinishini taqdim etishi mumkin. Bu talaba uchun tajriba ortirish imkonini oshiradi. Shuningdek ta'lim tashkiloti xodimlari uchun "Mahorat darsi" vazifasini bajaradi. Shuning uchun har bir mutaxassislik fani negiziga amaliyot darslarini birga olib borish nihoyatda yuqori samara beradi. Shuningdek, amaliyotchi talabalar ham turli xil amaliyot hujjatlari tayyorlamasdan faqatgina bir ochiq ta'limiy faoliyat o'tkazib berishlari mumkin. Bunday ochiq mashg'ulotga amaliyot rahbari va boshqa ko'ngillilar qatnashishi, shu bilan birga talaba xohishiga asosan yana bir ochiq mashg'ulot o'tkazish imkoniyatini berish zarur. Ana shunda yo'l qo'yilgan kamchiliklarni to'ldirish imkoniyati bo'ladi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglari uchun maktabgacha ta'limning butun tizimini qayta qurish, nafaqat bola bilan, balki maktabgacha ta'limning barcha subyektlari bilan aloqa va o'zaro munosabat usullarini o'zgartirish zaruriyati yuzaga keldi. Shu sababli, maktabgacha tashkiloti pedagoglarining asosiy vazifasi bolalar bilan ishlashni tashkil etish usullari va shakllarini, shaxsning potensial imkoniyatini ochib berish maqsadida eng mos keladigan innovatsion pedagogik texnologiyalarni tanlashdir. Tarbiyachi-pedagoglarda ta'lim dasturlaridagi ushbu ko'rsatmalarni bajarishda qiyinchiliklarga uchramasliklari, innovatsion jarayonni yarata olishlarida albatta yetakchi-mutaxassislar yordami zarur bo'ladi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlari xodimlari o'rtasida professor-o'qituvchilar tomonidan treninglar, maslahat soatlari, tajriba-sinov mashg'ulotlarini olib borish juda foydali natija beradi. Shu sababli oliy o'quv yurti o'qituvchilari va maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglari bilan hamkorlik ishlari yo'lga qo'yilishi kerak. Bunday hamkorlik ishlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarini ham oliy ta'limda seminar mashg'ulotlariga jalb etish mumkin. Bu talabalar bilan o'zaro tajriba almashish va ayrim kamchiliklarni aniqlashda qo'l keladi. Ana shunday yondashishlar natijasida sohada ko'plab yutuqlarni qo'lga kiritish mumkin.

Maktabgacha ta'lim sohasidagi davlat siyosatining maqsadi har bir bolaning sifatli va bepul ta'lim olish huquqini amalga oshirishdir. O'zbekistonda maktabgacha ta'limning zamonaviy tizim shakllarining variativligi, jamiyat va shaxsning ehtiyojlariga moslashuvchan munosabat, bolalar uchun maktabgacha ta'limning yangi turlarining paydo bo'lishi har xil pedagogik xizmatlar bilan tavsiflanadi. Mamlakatimizda rivojlanish ko'rsatkichlarini sifatli ta'lim-tarbiya va barkamol shaxslar ta'minlay oladi. Buning uchun barcha ta'lim faoliyati qatnashchilari bu yo'lga birdamlikdagi faollikni qo'ldan bermasliklari zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2019-2030 yillarda rivojlantirish konsepsiyasi” 2019 y
2. Shin A.B., Mirziyoyeva Sh.SH., Grosheva I.B., Mikailova U.T., Suleymanova Yu.T., Daukaeva A.G., Vlasova E.H., Galimova E.F “Shaxsga yo’naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish” Metodik qo’llanma, Toshkent, 2020 yil 12 bet
3. Uljayevna U. F. The activity of developmental centers in the formation of children's abilities //Science and innovation. – 2022. – т. 1. – №. B2. – с. 107-110.
4. Uljayevna o. R. F., qizi a. Z. N. Tarbiyachining innovatsion faoliyatga tayyorlashning didaktik komponentlari //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B3. – C. 340-344.
5. Уринова Ф. У. Особенности развития психологии ребёнка дошкольного и младшего школьного возраста //Science and innovation. – 2022. – т. 1. – №. B2. – с. 68-71.
6. Uljayevna O’. R. F. Maktabgacha talim tashkiloti tarbiyachisining kasbiy pedagogik kompetensiyani takomillashtirish xususiyatlari //Science and innovation. – 2022. – т. 1. – №. B2. – с. 88-91.
7. Uljayevna O’. R. F., Saydamatovna S. Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy faoliyatini shakllantirishning o’quv-uslubiy ta’minoti //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B3. – C. 349-355.
8. Uljayevna O. F. Bo’lajak tarbiyachilarning kasbiy salohiyatini takomillashtirishda ilmiy faoliyatga tayyorlashning metodik tizimi //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – с. 660-667.
9. Uljayevna u. F. Et al. Creolized texts, their features and possibilities //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – с. 668-673.
10. Uljayevna O. F. et al. Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarini maktabga tayyorlash tamoyillari //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – C. 654-659.

11. Uljaevna U. F. Et al. Development of creative activity of preschool children in art game as a psychological and pedagogical problem //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – c. 47-51.
12. Uljaevna U. F. Et al. Necessary conditions for the development of creative thinking in future teachers //Modern Journal of Social Sciences and Humanities. – 2022. – T. 4. – C. 444-448.
13. Uljayevna O. R. F., Saydamatovna S. Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy faoliyatini shakllantirishning o'quv-uslubiy ta'minotI //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B3. – C. 349-355.
14. O'rinova F.O'.Boltayeva F.A'. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida Kvest usulini loyihalash orqali bolalarning refleksiv faoliyatini rivojlantirish. Journal of Education, Ethics and Value Vol. 3, No. 02, 2024. ISSN: 2181-4392 1.